**Streszczenie**

Podstawowym przedmiotem badań jest wskazana w tytule tego studium *Działalność społeczno-polityczna organizacji mniejszości litewskiej w Polsce*. Podjęto w niej próbę oceny społeczno-politycznej aktywności mniejszości litewskiej w Polsce na podstawie działalności istniejących w Polsce organizacji litewskich.

Jednym z powodów wyboru tematu badań jest znajomość podjętej problematyki, wynikająca z zamieszkiwania w przeszłości autora pracy na pograniczu polsko-litewskim, co spowodowało potrzebę bliższego poznania działalności społeczności litewskiej w naszym kraju. Atrakcyjność tego obszaru badań wynika z historycznych zmian stosunków narodowościowych wraz ze zmieniającymi się granicami politycznymi. Ważnym elementem jest również kształtowanie stosunków polsko-litewskich, zarówno w wymiarze bezpośrednich kontaktów przedstawicieli tej społeczności z polską większością, ale także zainteresowania władz litewskich sytuacją swoich rodaków w Polsce.

Należy tu wskazać, że żadna z istniejących publikacji naukowych nie pokrywa się z tematem prezentowanej dysertacji. Brak jest monografii, która dogłębnie opisuje znaczenie i funkcje litewskich organizacji w procesie integracji mniejszości litewskiej w Polsce, tym samym oceniających ich społeczno-polityczną aktywność.

Przedmiotem szczegółowych badań uczyniono następujące organizacje: Stowarzyszenie Litwinów w Polsce, Wspólnotę Litwinów w Polsce, Litewskie Towarzystwo im. Świętego Kazimierza w Sejnach, Stowarzyszenie Litewskiej Kultury Etnicznej w Puńsku, Fundację im. bpa. Antanasa Baranauskasa „Dom Litewski" w Sejnach, Stowarzyszenie Jaćwiesko-Pruskie, Stowarzyszenie Nauczycieli Litwinów w Polsce oraz Stowarzyszenie Młodzieży Litewskiej w Polsce.

W celu rozwiązania podjętych problemów badawczych, posłużono się metodą analizy i krytyki piśmiennictwa naukowego. Do opisu genezy obecności Litwinów w Polsce oraz przemian społecznych i terytorialnych, jakie nastąpiły w wyniku zmian politycznych, zastosowano metodę historyczną. Podejścia komparatystycznego wymagała próba ujęcia podobieństw oraz różnic w działalności poszczególnych organizacji litewskich w Polsce. Metoda behawioralna pozwoliła na ocenę funkcji i znaczenia badanych organizacji w procesie integracji mniejszości litewskiej w Polsce na podstawie działalności jej członków. Metoda instytucjonalno-prawna z kolei posłużyła do analizy formalno-prawnych aspektów ochrony praw mniejszości narodowych w Polsce.

W przypadku źródeł wywołanych, pozyskanych w czasie badań empirycznych, zastosowano metody jakościowe, takie jak wywiad i obserwacja. Zastosowano techniki wywiadu sformalizowanego oraz wywiadu swobodnego. Wywiady przeprowadzano ustnie w sposób skategoryzowany. Jako narzędzie badań służył kwestionariusz. W metodzie obserwacji posłużono się techniką obserwacji nieuczestniczącej i niekontrolowanej. Posłużyły one do uchwycenia jak największej liczby szczegółów dotyczących treści wypowiedzi i zachowań respondentów w związku ze stawianymi pytaniami oraz zebrania danych, które można było porównać z materiałami uzyskanymi od innych respondentów na ten sam temat.

Badania empiryczne były prowadzone w okresie od lipca 2017 roku do kwietnia 2020 roku na terenie powiatu sejneńskiego i Suwałk w województwie podlaskim oraz w Warszawie, Olsztynie, Szczecinie i Gdańsku. Wywiady przeprowadzono z dwudziestoma pięcioma respondentami – ośmioma kobietami i siedemnastoma mężczyznami.

Przeprowadzone badania pozwoliły na przedstawienie następujących wniosków. Przedstawiciele mniejszości litewskiej w Polsce aktywnie uczestniczą w życiu politycznym i samorządowym. Po 1989 roku społeczność litewska nie miała swoich przedstawicieli w parlamencie RP. Jest to zrozumiałe, biorąc pod uwagę liczebność badanej mniejszości w Polsce na tle całego społeczeństwa w Polsce. Litwini mają natomiast swoich reprezentantów w samorządzie na Sejneńszczyźnie od 1989 roku. Kandydaci z powodzeniem startują z list lokalnych polskich komitetów wyborczych, a cześć samorządowców aktywnie włącza się w działalność litewskich organizacji.

Przedstawiciele organizacji litewskich w Polsce reprezentują interesy swoich rodaków na forum lokalnym, państwowym i międzynarodowym, przekazują organom państwowym problemy z jakimi borykają się Litwini w Polsce, a także dają propozycje ich rozwiązania. Należy wskazać, że litewskie placówki dyplomatyczne i konsularne bardzo aktywnie współpracują z mniejszością litewską w Polsce. Ambasador w Warszawie, konsul w Sejnach i konsulowie honorowi interweniują, gdy pojawiają się problemy, na jakie napotyka mniejszość litewska w Polsce. W tym celu wykorzystują posiadane narzędzia dyplomatyczne, spotykają się z władzami lokalnymi i krajowym w Polsce oraz na Litwie.

W niniejszej studium wykazano, że organizacje mniejszości litewskiej pełnią istotną rolę w procesie integracji Litwinów w Polsce. Stowarzyszenia cyklicznie organizują obchody najważniejszych litewskich świąt narodowych, pielęgnują litewską kulturę a przez to i litewską tożsamość.

W swojej działalności skupiają się również na pielęgnowaniu litewskiego dziedzictwa kulturowego oraz twórczości, zwłaszcza ludowej. Ich liczne inicjatywy cieszą się dużym zainteresowaniem wśród lokalnej społeczności, a częstymi gośćmi honorowymi są przedstawiciele władz samorządowych oraz państwowych Polski i Litwy. Nie mniejsze znaczenia ma również wpływ badanych organizacji na podtrzymanie litewskiego języka i tożsamości narodowej wśród młodych Litwinów, co potwierdza szeroko rozwinięty system szkolnictwa.

Przeprowadzone badania empiryczne pozwalają na stwierdzenie, że część praw przysługujących mniejszości litewskiej w Polsce nie jest przez nich wykorzystywana. Tylko nieliczni Litwini decydują się na zmianę pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami ich języka ojczystego. Nie zmienia to jednak faktu, że obowiązujący system prawny w Polsce daje możliwość swobodnego rozwoju działalności mniejszości litewskiej w Polsce.

Istotnym elementem, kształtującym tożsamość narodową mniejszości litewskiej w Polsce, jest możliwość uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w języku litewskim. Wszelkie próby ograniczenia używania języka litewskiego w Kościele katolickim są odbierane przez Litwinów jako przejaw dążenia do ich asymilacji.

Litwini mają swobodny dostęp do środków społeczneg przekazu. Społeczność litewska wydaje własne czasopisma oraz prowadzi strony internetowe.

Mniejszość litewska w Polsce zmaga się z procesem asymilacji. Procesy postępujące w głębi kraju czyli zauważalny spadek liczby jej członków oraz osłabienie aktywności litewskich organizacji, mogą w przyszłości dotknąć Litwinów na Sejneńszczyźnie. Priorytetem jest zatem podtrzymanie litewskiej tożsamości narodowej, kultury, języka i historii. Jest to szczególnym wyzwaniem dla litewskich organizacji, szkół i ośrodków kultury.

Z badań statystycznych wynika, że liczba osób zamieszkujących gminę Puńsk zmniejsza się z roku na rok, co pozwala przypuszczać, że planowany spis powszechny w 2021 roku wykaże mniejszą liczbę Litwinów w Polsce.

Przedstawiony zarys działalności i specyfiki badanej mniejszości narodowej pozwala lepiej zrozumieć motywy jej działań, postawy wobec Polaków czy kształt stosunków z lokalną władzą. W obecnych realiach przed mniejszością litewską stoi wiele wyzwań. Przyszłość tejże społeczności zależy w dużej mierze od polityki państwa wobec niej oraz bilateralnych stosunków polsko-litewskich. Ważnym jest, aby wydarzenia, które miały miejsce w przeszłości, nie odbijały się negatywnie na teraźniejszości, dlatego tak istotna jest rola organizacji mniejszości narodowych w procesie kształtowania wzajemnych stosunków.